

TikTok:

Analýza slovenského dezinformačného prostredia

Obsah

Exekutívne zhrnutie	01
Odporúčania	01
Úvod	02
Dezinformácie a misinformácie na TikTok-u	03
Slovenský TikTok a dezinformácie	04
Metodika na analýzu TikTok-u	04
Výsledky analýzy TikTok-u	04
Identifikované naratívy	04
Dosah účtov	05
Blokovanie účtov	05
Hlavné získané poznatky	06
Záver	09

Exekutívne zhrnutie

- > Predošlé experimenty v slovenskom prostredí ukázali, že **jedno z piatich videí obsahuje nepravdivé alebo zavádzajúce informácie**.
- > Počas analýzy bolo identifikovaných 87 problémových účtov, ktoré šíрили dezinformácie, konšpirácie a hoaxy. Po očistení od opakovane založených účtov ich bolo 75.
- > Aj **malé účty dokážu mať relatívne veľký dosah** a vplyv súkromných účtov je veľký v porovnaní s inými sociálnymi sieťami, predovšetkým vďaka algoritmu v sekcii For You.
- > Pridaný obsah je kontrolovaný AI technológiou na dodržiavanie komunitných pravidiel. TikTok sa však spolieha aj na nahlasovanie užívateľmi.
- > TikTok vyvíja aktivitu v oblasti blokovania účtov, ale **zablokované účty sú rýchlo nahradzované**.
- > **Náhrady zablokovaných účtov znovu uverejňujú obsah z pôvodného účtu.**
- > For You sekcia dokáže užívateľov uzavrieť v kruhu konšpiračného a dezinformačného obsahu.
- > Čím populárnejšie video, tým vyššia pravdepodobnosť, že sa zobrazí aj ľuďom, ktorí s obsahom nesúhlasia alebo s ním ešte nemali skúsenosť.
- > Jazyková bariéra je pri šírení dezinformácií menej dôležitá ako v prípade iných platforiem, pretože značná časť obsahu krátkych videí využíva audiovizuálne prvky bez nutnosti úplného porozumenia textu.
- > Platforma umožňuje fúziu dezinformačných naratívov so zábavným obsahom.
- > Miera interakcie medzi účtami je obmedzená, jednalo sa o jednorazové výskyty a nie dlhodobé spolupráce.
- > TikTok je prepojený aj s inými sociálnymi sieťami, avšak tieto prepojenia nie sú dominantné.

Odporúčania

1 Pravidelne monitorovať TikTok a jeho dezinformačný ekosystém.

2 Zasadit' šírenie dezinformácií na TikTok-u do kontextu celkového šírenia dezinformácií na sociálnych médiách v slovenskom prostredí.

Úvod

Cieľom analýzy je **zmapovať dezinformačné prostredie slovenského TikTok-u**, identifikovať jeho hlavných aktérov a obsah ich príspevkov, šírenie dezinformačného obsahu, a zistiť špecifiká, ktorými sa dezinformačný ekosystém na tejto platforme vyznačuje. Analýza bola vypracovaná v období augusta a septembra 2023, pričom koniec septembra bol charakterizovaný najmä parlamentnými voľbami do NR SR. Počas tohto obdobia bolo taktiež pozorované fungovanie mechanizmov TikTok-u na boj proti dezinformáciám či inému problémovému obsahu, ktorý porušoval pravidlá komunity.

Analýza môže slúžiť ako základný východiskový bod pre pochopenie šírenia dezinformačných naratívov na platforme, ktorú v budúcnosti môžu doplniť konkrétne prípadové štúdie.

Dôvodov na mapovanie tejto sociálnej siete existuje viacero. TikTok je v porovnaní s inými sociálnymi sieťami vo všeobecnosti menej zmapovaný a povedomie o dezinformáciách na tejto sieti je relatívne malé. Menej výskumu v oblasti šírenia dezinformácií na TikTok-u je zapríčinené fungovaním aplikácie. API TikTok-u neponúka výskumníkom takú asistenciu ako iné sociálne siete, takže výskum musí byť realizovaný manuálne, aby bol kompatibilný s podmienkami používania.¹ Na TikTok-u sa nachádza množstvo slovenských užívateľov, odhady hovoria o počte jeden milión. Väčšina z nich má menej ako 30 rokov.²

¹ Hatescape: An In-Depth Analysis of Extremism and Hate Speech on TikTok. Ciarán O'Connor [cit. 19.7.2023]. Dostupné z: https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/HateScape_v5.pdf

² Na Slovensku sa uskutoční prvá marketingová konferencia o TikToku. TREND [cit. 19-07-2023]. Dostupné z: <https://www.trend.sk/spravy/slovensku-uskutocni-prva-marketingova-konferencia-tiktoku>

Dezinformácie a misinformácie na TikTok-u

Podobne ako na ostatných sociálnych sieťach, aj na TikTok-u je množstvo upraveného a vyfabulovaného obsahu, či materiálu vygenerovaného umelou inteligenciou.

Podľa Inštitútu pre strategický dialóg (Institute for Strategic Dialogue – ISD) a Wall Street Journal dávala platforma priestor videám popierajúcim holokaust, neonacistickým skupinám, či dokonca príspevkom, ktoré vytvoril Islamský štát.³ Prípady dokumentujúce dezinformácie/misinformácie sú napríklad odmietanie či deformovanie naratívu klimatickej zmeny prostredníctvom falošnej grafiky CNN,⁴ upravovania videí s vyjadreniami popredných predstaviteľov v USA ohľadom hospitalizácie neočkovaných pacientov,⁵ či deep-fake videá prezidenta USA Joea Bidena.⁶

Šírenie dezinformácií na TikTok-u je problémom aj v slovenskom informačnom prostredí. Podľa portálu Infosecurity.sk až **jedno z piatich videí obsahuje nepravdivé alebo zavádzajúce informácie**. Tie sa venovali vakcinácii, klimatickej zmene, ale aj ruskej invázii na Ukrajinu.⁷

Prebehlo už aj viacero experimentov, kedy bol vytvorený úplne nový účet na TikTok-u. V slovenskom prostredí tento experiment vykonal 18-ročný stredoškólak Šimon Kern a písal o ňom Denník N. V jeho prípade platforma začala ponúkať videá podporujúce toxickú maskulinitu.⁸

³ Hatescape: An In-Depth Analysis of Extremism and Hate Speech on TikTok. Ciarán O'Connor [cit. 19.7.2023]. Dostupné z: https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/HateScape_v5.pdf

⁴ Climate change denialism spread via fake CNN headline. News Literacy Project [cit. 18-08-2023]. Dostupné z: <https://rumors.newslit.org/climate-change-denialism-spread-via-fake-cnn-headline/>

⁵ Altered video twists Kamala Harris statements on COVID vaccines. AP News [cit. 18-08-2023]. Dostupné z: https://apnews.com/article/fact-checking-560662930989?utm_medium=APFactCheck&utm_source=Twitter&utm_campaign=SocialFlow

⁶ Video of Biden singing 'Baby Shark' is a deepfake. AP News [cit. 18-08-2023]. Dostupné z: <https://apnews.com/article/fact-check-biden-baby-shark-deepfake-412016518873>

⁷ TikTok svojim používateľom zobrazuje dezinformácie. Obsahuje ich až jedno z piatich videí. Infosecurity.sk [cit. 19.7.2023]. Dostupné z: <https://infosecurity.sk/spravodajstvo/tiktok-svojim-pouzivatelom-zobrazuje-dezinformacie-obsahuje-ich-az-jedno-z-piatich-videi/>

⁸ Študent si založil TikTok a sledoval, čo mu ukáže. Algoritmus mu zobrazil videá, kde muži pohrdajú ženami. Denník N [cit. 20-07-2023]. Dostupné z: <https://dennikn.sk/3273082/student-si-zalozil-tiktok-a-sledoval-co-mu-ukaze-algoritmus-mu-zobrazil-videa-kde-muzi-pohrdaju-zenami/>

Slovenský TikTok a dezinformácie

Metodika na analýzu TikTok-u

Na začiatku analýzy bol založený nový TikTok účet s novou e-mailovou adresou, čím sa vylúčilo ovplyvnenie algoritmu predošlými vyhľadávaniami či preferenciami. Samotné prehliadanie sa vykonávalo na telefóne špecificky určenom na tieto účely, ktorý bol uvedený do továrenských nastavení, alebo pomocou internetového prehliadača v desktopovej forme.

Jedným z prvých krokov bolo vyhľadávanie určených kľúčových slov spojených s dezinformačnými naratívami. V nadväznosti na vyhľadávanie podľa kľúčových slov bolo sledované, aké príspevky a v akom množstve algoritmus TikTok-u ponúkne v rámci sekcie For You. Následne bola z daných výstupov vytvorená databáza, obsahujúca informácie ako mená účtov, počet sledovateľov, počet lajkov, počet komentárov, odkazy na príspevok a pod.

Účty politicky exponovaných osôb či zahraničné (prevažne české) účty, sledované neboli.

Výsledky analýzy TikTok-u

Ku koncu septembra 2023 bolo identifikovaných spolu 87 problematických slovenských účtov,⁹ ktoré šíрили konšpirácie, hoaxy, dezinformácie a zároveň nepatrili politicky aktívnym osobám. Identifikované účty museli mať viac ako niekoľko desiatok videní na videách.

Identifikované naratívy

Počas analýzy bolo podľa predpokladov identifikovaných viacero dezinformačných prúdov a naratívov. Medzi najčastejšie vyskytujúce sa patrili:

dezinformácie o vojne na Ukrajine

označovanie ukrajinského režimu ako fašistického

podporovanie ruských naratívov

anti-NATO a protizápadné naratívy

konšpirácie o očkovaní

naratívy o imigrantoch vrátane dezinformácií

šírenie dezinformácií ohľadom parlamentných volieb 2023:

- > napríklad informácie o tom, že pečiatka na obálke musí byť červená (čo zákon nestanovuje), naratívy o manipulácii s hlasovacími lístkami a procesom sčítavania, či AI generované nahrávky s hlasmi kandidátov.

⁹ Pri celkovo počte 87 identifikovaných účtov je však nutné povedať, že tento počet zahŕňa aj nové verzie už suspendovaných účtov. Po očistení počtu o tieto opakujúce sa účty analýza pracovala so zoznamom 75 účtov.

Dosah účtov

Z 5 najväčších účtov bol jeden v priebehu analýzy zablokovaný a nahradený novým. Ďalšie dva účty boli účty súkromných osôb, ktoré pridávali aj veľa nezávadného či osobného obsahu, a jeden bol satirický, ale v rámci vtipného obsahu podsúval rôzne konšpiračné naratívy.

Dosah účtu (sledovatelia)	Počet nájdených účtov
> 10 000 sledovateľov	5
1 000 – 10 000 sledovateľov	50
< 1 000 sledovateľov	29

Samotný **dosah videí sa líši nielen podľa účtu, ale aj podľa jednotlivých videí**. Väčšina sa pohybovala v rozmedzí pár tisíc až 15-tisíc videní, ale boli zaregistrované prípady s oveľa väčším dosahom, pričom pri jednom identifikovanom sa tento počet vyšplhal dokonca na 9,8 milióna.

Blokovanie účtov

V priebehu analýzy bolo zistených viacero zablokovaných účtov. Z celkového počtu 87 identifikovaných účtov bolo **TikTok-om** ku koncu tejto analýzy **zablokovaných** 21, čo je **takmer 25%**. Istá **časť blokovania sa mohla odohrať na základe zverejňovania dezinformácií**, hoaxov a konšpirácií v súvislosti s parlamentnými voľbami 2023, napríklad kvôli zdieľaniu dezinformácií o priebehu volieb (patria sem napríklad príspevky o červených pečiatkach). V tomto prípade je však nevyhnutné podotknúť, že by bolo nutné overiť, či bol toto dôvod zablokovania. Na druhej strane, časť účtov priamo zdieľajúca volebné dezinformácie (napríklad deepfake nahrávku predsedu PS Šimečku a Moniky Tódovej), ktoré následne boli nahlásené TikTok-u, bola rádovo v priebehu 1-2 dní zablokovaná samotnou platformou.

Hlavné získané poznatky:

1

Aj malé účty dokážu mať relatívne veľký dosah

Špecifikum TikTok-u v oblasti dezinformačných kanálov je v tom, že aj relatívne malý a nedôležitý účet či kanál dokáže dosiahnuť v prípade jednotlivého videa veľké množstvo vzhliadnutí. Ide o **dôsledok fungovania algoritmu** aplikácie v sekcii For You. Keďže ten odporúča videá používateľom podľa toho, čo sa im páči a na čom strávia najviac času, vie ponúknuť aj obsah z malých účtov s malým množstvom sledujúcich, ktoré tým pádom získajú viac vzhliadnutí a stanú sa viac odporúčanými zo strany algoritmu. Analýza ukázala, že množstvo účtov, ktoré majú len stovky followerov a desiatky vzhliadnutí na veľkej väčšine videí, dokázalo vyprodukovať také, ktoré vďaka fungovaniu algoritmu For You získali 10-tisíc, 15-tisíc, či viac vzhliadnutí.

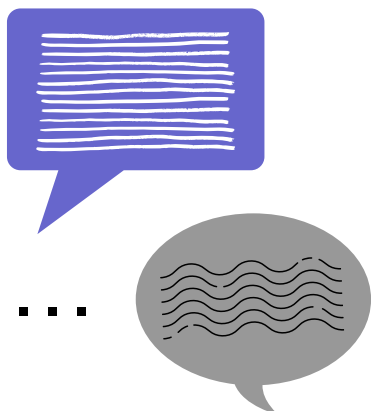
2

Vplyv súkromných účtov je veľký v porovnaní s inými sociálnymi sieťami

Na rozdiel od napr. Facebooku, kde súkromné účty so svojimi príspevkami spravidla nemajú taký dosah ako verejné stránky, čo je dané počtom priateľov a sledovateľov, **TikTok umožňuje získať publikum aj súkromným účtom**, ak dokážu využiť algoritmus For You vo svoj prospech.

3

Jazyková bariéra je pri šírení dezinformácií menej dôležitá, ako v prípade iných platforiem

Algoritmus v sekcii For You často odporúča užívateľom cudzojazyčný obsah podobný tomu, aký už sledujú. V prípade šírenia dezinformácií sa jedná najmä o český, anglický a ruský obsah. TikTok však od ostatných sociálnych sietí odlišuje najmä to, že keďže ponúka množstvo audiovizuálneho obsahu, **jazyková bariéra v ňom nehrá veľkú rolu a množstvo videí nevyžaduje porozumenie cudziemu jazyku**, pretože dezinformácia, hoax, misinformácia či iný druh problematickeho obsahu je vyjadrený a zobrazený v grafickej forme (videozáznam, fotografia, zvuk). **Čím populárnejšie video, tým viac sa zobrazuje aj ľuďom, ktorí s obsahom nesúhlasia alebo s ním ešte nemali skúsenosť.**

Čo sa týka analýzy komentárov pod príspevkami, **najpozeranejšie príspevky od účtov šíriacich dezinformácie často obsahujú aj negatívne komentáre voči autorovi**, dezinformačnému naratívu, obvinenie zo šírenia proruskej propagandy či iné ohradzujuce sa komentáre. To by mohlo byť vysvetlené predovšetkým tým, že ak je dané video sledované a populárne, začne sa zobrazovať aj množstvu používateľov, ktorí účet nesledujú, ale algoritmus vyhodnotí, že by ich mohlo zaujať. Tým pádom zasiahne aj ľudí, ktorí s daným naratívom nesúhlasia a odsúdia ho. V prípade videí s menším počtom vzhliadnutí je počet negatívnych komentárov všeobecne nižší, keďže video sa zobrazuje najmä užívateľom, ktorí daný účet sledujú.

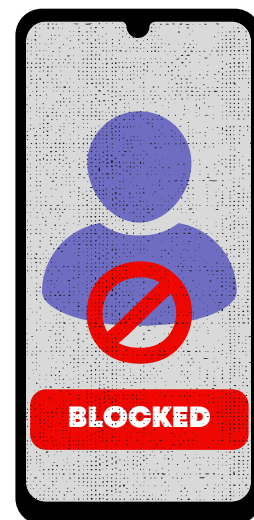
4

TikTok vyvíja aktivitu v oblasti blokovania účtov

Obsah, ktorý priamo porušuje podmienky používania TikTok-u, je analyzovaný AI algoritmom, čo dokáže obmedziť publikovanie príspevkov s najviditeľnejším porušením týchto podmienok na platformu. Pri takomto porušení je obsah stiahnutý, pričom pri opakovanom porušení je možné, že TikTok zablokuje celý účet, prípadne celé zariadenie, ak je na ňom viac problémových účtov.

5

Zablokované/suspendované účty sú rýchlo nahradzované

Počas analýzy bolo identifikovaných viacero účtov, ktoré boli zablokované. Vo všetkých prípadoch si však **používatelia založili nové, ktoré nadviazali na tvorbu tých starých, pričom niektoré znovu zdieľali aj pôvodné videá zo zrušeného účtu**. Okrem toho bolo pri analýze príspevkov zistené, že niekoľko iných účtov zo zoznamu aj otvorene zdieľa svoje problémy s TikTok-om, ktorý po nahlasovaní sťahuje niektoré príspevky a upozorňuje na porušovanie podmienok používania. Používatelia hovoria o cenzúre. V niektorých prípadoch autori predpripravujú svojich sledovateľov na blížiace sa blokovanie a promujú svoj záložný účet, na ktorom hneď pokračujú v šírení škodlivého obsahu.

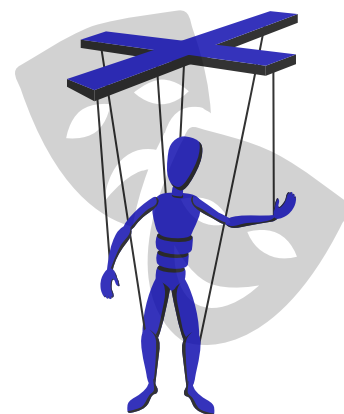
Náhradné účty dokážu mať relatívne veľký dosah na užívateľov už v pomerne krátkom čase od založenia, prípadne od zablokovania starého účtu. Bol identifikovaný prípad účtu s približne 238-tisíc sledovateľmi pri zablokovaní, ktorý bol neskôr nahradený iným účtom po opätovnom blokovaní. V prípade posledného účtu už prvé dva príspevky na novom účte dosiahli za menej ako jeden deň 23-tisíc, respektíve 55-tisíc videní. Toto môže byť dané podobnosťou používateľského mena, kedy si užívateľ na TikTok-u dokáže relatívne jednoducho dohľadať novú verziu účtu, ale ďalšie možné dôvody môžu zahŕňať aj už spomínané pripravovanie sledovateľov na potenciálne zablokovanie účtu, či pomoc TikTok algoritmu pri promovaní týchto videí (ktoré opäť vyhodnotí ako zaujímavé pre daného používateľa).

V prípade viacerých novovzniknutých náhradných účtov bolo zaznamenané aktívne opätovné zdieľanie obsahu zo zablokovaného účtu, o čom svedčí vodoznak predchádzajúceho (pozastaveného) účtu. Počas analýzy nebolo možné potvrdiť, či opätovné zdieľanie obsahu viedlo k pozastaveniu predchádzajúceho účtu, alebo bol opätovne zverejnený prevažne neproblematický obsah.

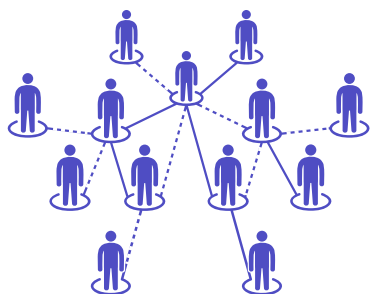
V záverečnej časti analýzy sa objavili aj prípady, kedy používatelia zmienili (napríklad v komentároch), že im TikTok nedovolí uverejniť reupload videa zo suspendovaného účtu. V tomto prípade nie je možné zistiť, či TikTok pozmenil svoju politiku na základe vonkajšieho podnetu a zistenia daného problému, alebo šlo o ojedinelý prípad závažného obsahu. Jednou z možností je aj požiadavka na sprísnenie kontroly a dodržiavanie pravidiel komunity zo strany TikTok-u pred parlamentnými voľbami 2023 od Európskej komisie.¹⁰

Keďže TikTok je prednostne zamýšľaný ako platforma na zábavu, niektoré účty šíriace dezinformačné naratívy takýto obsah skrývajú medzi iné, nezávadné či menej závadné videá. Sú zamerané na falošné videá s politickou satirou, ale v rámci nej podsúvajú užívateľom naratívy, ako napríklad prepojenie politikov na USA často v grafickej forme. Takýto obsah neporušuje komunitné pravidlá, ale vedie k zníženiu dôvery v predstaviteľov vlády SR, či prezentuje naratívy o kontrole cudzích mocností.

Analýza ukázala, že algoritmus v sekcii For You dokáže používateľa úplne uzavrieť v jednej názorovej „bubline“, kedy dostáva obsah s veľmi podobnými charakteristikami. V prípade tejto analýzy algoritmus ukazoval dookola množstvo konšpiračných a proruských videí, a veľmi málo odlišného obsahu. Takéto fungovanie, ktoré je možné pozorovať aj na iných sociálnych sieťach, prehlbuje problematiku šírenia dezinformácií a konšpirácií, ktoré úplne pohltnú používateľa obsahu.

¹⁰ TikTok and Meta warned over Slovakia election lies. Politico.eu [cit. 3.10.2023]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/alphabet-tiktok-meta-slovakia-election-digital-services-act/>

V analýze bola sledovaná aj miera prepojenia, prezdieľania a spolupráce jednotlivých účtov. Keďže pri zdieľaní videa na TikTok-u sa naň pridá vodoznak, dá sa prostredníctvom neho späťne dohľadať, ak iný účet takého video prezdieľa.

Bolo teda možné zachytiť prezdieľanie videí z jedného účtu do druhého, ale išlo skôr o jednotlivé prípady a nie o dlhodobú a kontinuálnu spoluprácu. TikTok ponúka aj možnosť duetu, či odpovedania na komentár, ale tie boli používané na interakciu medzi jednotlivými identifikovanými účtami len obmedzene.

Samotný TikTok priestor nie je izolovaný od ostatných sociálnych sietí, a tak boli aj počas tejto analýzy objavené **prepojenia napríklad na Telegram, Facebook, YouTube, či Instagram**. V prípadoch niektorých účtov sa obsah z TikTok-u publikoval na iných platformách, napríklad na Facebook-u alebo Instagram-e. Boli identifikované aj prípady, kedy účty zdieľali videá či posty z Telegramu.

Zo zistení tejto analýzy vyplýva, že putovanie dezinformácií prebieha prevažne nasledovne:

Telegram → TikTok

TikTok → Facebook/Instagram/Youtube

Na potvrdenie tejto hypotézy by však bolo treba vypracovať konkrétne prípadové štúdie.

Záver

Táto analýza mala za úlohu zmapovať slovenské dezinformačné prostredie na TikTok-u a tým pomôcť vyplniť nedostatok informácií o dezinformačnom ekosystéme na tejto platforme. Výskum potvrdil viaceré teoretické predpoklady, ktoré boli zistené už pri predošlých analýzach či prípadových štúdiách na Slovensku či v zahraničí, a doplnil ich novými poznatkami. Zistenia môžu slúžiť pri vytváraní stratégií, ale aj ďalšom mapovaní dezinformačných naratívov na platforme.